

Palmyra. Heden en verleden van een ruïnestad

Theo de Feyter

Robert Duthoy¹

De ondertitel van het boek geeft duidelijk aan dat, in tegenstelling tot wat men misschien geneigd zou zijn te verwachten, het onderwerp niet de geschiedenis is van Palmyra in de eeuwen dat de stad een belangrijke rol speelde gedurende de klassieke oudheid maar dat het boek gaat over de geschiedenis van de **ruïnes** van Palmyra en over de cultuurhistorische rol die zij gespeeld hebben en nog steeds spelen. Die cultuurhistorische rol heeft een hele evolutie doorgemaakt sedert in 1678 een groep Engelse kooplieden Palmyra bereikten en de stad als het ware (her)ontdekten. *In de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw, de tijd van de ontdekking, werd Palmyra gezien als deel van het Westers erfgoed, in de late achttiende en vroege negentiende eeuw was ze vooral een plaats van romantische mijmeringen over de vergankelijkheid van grote rijken en van de mens zelf, en in de negentiende eeuw, de tijd van het oriëntalisme, werd Palmyra ontdekt als exotische reisbestemming. In de twintigste eeuw begonnen de archeologische opgravingen en restauraties, aanvankelijk vanuit de koloniaal bepaalde tweedeling van hoge Romeinse cultuur (ons erfgoed) tegenover minderwaardige Arabische 'aanbouwsels', maar gaandeweg minder bevooroordeeld en inclusiever. Later in de eeuw kwam daar de ontdekking van Zenobia als nationale Arabische heldin door de jonge Syrische staat bij. Recentelijk duikt een nieuw narratief op, dat van de vernietiging door ISIS en de strijd tegen het terrorisme. Zo krijgen de ruïnes van Palmyra door de tijd heen telkens andere betekenissen.* (blz. 27)

Behalve de inleiding (*Overpeinzingen op de puinhopen van Palmyra*) telt het boek zeven hoofdstukken. Omdat de auteur zelf al in de inleiding een heldere en beknopte samenvatting geeft van zijn werk, kan ik voor een overzicht van de inhoud moeilijk beter doen dan die grotendeels over te nemen. **Hoofdstuk 1** is een wandeling door de stad en geeft een overzicht van de geschiedenis aan de hand van wat er uit de grond steekt of in een opgraving zichtbaar is. Het dient als basis en referentiekader voor de volgende hoofdstukken. Het biedt ook een inkijk in de veranderende opgravingspraktijk. In **hoofdstuk 2** wordt de geschiedenis van Palmyra verteld aan de hand van teksten. Ze beginnen in de achttiende eeuw v. Chr. en lopen door tot in de Romeinse periode, wanneer ze contemporain zijn met de zichtbare resten. Het hoofdstuk sluit af met enkele Arabische teksten uit de middeleeuwen. **Hoofdstuk 3** gaat over de herontdekking van Palmyra door Westerse reizigers in de zeventiende en achttiende eeuw. Kooplui van het Engelse handelshuis in Aleppo, en een Nederlandse tekenaar en schilder die in hun gezelschap meereisde, hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. In de achttiende eeuw volgden er expedities van Engelse, Italiaanse en Franse tekenaars en architecten. **Hoofdstuk 4** gaat over literatuur en kunst die de ruïne als onderwerp hebben.... Centraal staat de cultuurhistorische betekenis van de ruïne en in het bijzonder die van Palmyra. Het is een symbool van vergankelijkheid, een ontmoetingsplaats met geesten van de voorouders en een plaats waar de mens geconfronteerd wordt met oorlogs- en natuurgeweld.

In

¹ Robert Duthoy is ereprof (emeritus professor) oude geschiedenis aan de universiteit van Gent.

hoofdstuk 5 komt Palmyra als onderwerp van politieke propaganda ter sprake. Voor het Syrische Baath-regime is het Palmyra van Zenobia het eerste pan-Arabische rijk in het Midden-Oosten en daarmee een voorloper van de Baath-ideologie. ISIS heeft met zijn vernietiging van de highlights van de oude stad daarop geageerd, minder dus om religieuze dan wel om politieke redenen

Hoofdstuk 6 handelt over het toerisme De stad (Palmyra) trok toeristen zowel uit het Westen die kwamen voor de geschiedenis en de cultuur, als uit de Arabische landen die kwamen voor de paardenraces en de valkenjacht. Ondanks de grootschalige vernietigingen heeft Palmyra nog steeds de potentie om weer een toeristische trekpleister te worden, al is het maar voor het ramptoerisme, een groeiende bedrijfstak. In *hoofdstuk 7* tenslotte wordt de vraag gesteld door wie en vooral hoe Palmyra gerestaureerd gaat worden. Ieder hoofdstuk is verder onderverdeeld in korte subkapitels die de inhoud verder structureren. Het betoog wordt voorafgegaan door een gedetailleerde chronologie (blz. 9-13) die loopt van het achtste millennium v.Chr. toen de bewoning van Palmyra een aanvang nam tot 2021 met het begin van de restauratie van Palmyra. De eindnoten (blz. 276 - 287) en de literatuurlijst (blz. 288 - 297) getuigen van de ruime belezenheid van de auteur. Met een gedetailleerd register (blz. 301 - 311) wordt het boek besloten. Enkele zetfoutjes bleven onopgemerkt: niet *curio* maar *decurio* (blz. 43), niet 372 maar 272 (blz. 60), niet conserveren maar converseren (blz. 120).

Theo de Feyter was beslist de aangewezen persoon om een dergelijk werk te schrijven. Niet alleen leidde hij er tientallen keren als reisleader groepen rond maar bovendien heeft hij tweemaal een lange periode in de stad doorgebracht om de ruïnes te tekenen en te schilderen. Hij heeft dan ook met dit boek een bijzonder interessante cultuurgeschiedenis geschreven. Aan de hand van een *casus*, de ruïnes van Palmyra, beschrijft hij de ontwikkeling van een cultureel fenomeen vanaf de achttiende eeuw, namelijk de houding tegenover archeologische ruïnes. Omdat hij in zijn uiteenzetting herhaaldelijk ook andere ruïnes betreft is zijn boek ook belangwekkend voor wie niet speciaal in de Palmyreense ruïnes geïnteresseerd is Zijn vlotte stijl heeft bovendien een boek opgeleverd dat niet alleen informatief maar ook boeiend om lezen is. Het boek is daarenboven schitterend geïllustreerd met maar liefst 281 afbeeldingen waarvan de meeste in kleur. Behalve veel kleurfoto's zijn er ook grondplannen, reconstructietekeningen en *last but not least* de prachtige potloodtekeningen en gouaches van de auteur zelf. De uitgeverij Omniboek stond in voor een bijzonder verzorgde uitgave die het boek een juweeltje maken.

Theo de Feyter. Palmyra. Heden en verleden van een ruïnestad. Utrecht, Uitgeverij Omniboek 2022. 311 blz. 25 €.

